

ניצול השואה נפתלי זיו

מראיינת - ליבי רייכמן

מקום - סידני, אוסטרליה

שפה - אנגלית

תאריך - 11.7.1995

א*א

נולדתי בשטעטל (כפר) קטן בשם שווקסנה, בליטא. זה היה מקום שקט. האוכלוסייה הייתה בערך 1000 אנשים וזה כלל 50-60 משפחות יהודיות. רוב החיים התרכזו ברחוב הראשי, ובסוף הרחוב היה שוק שהיה על יד בית הכנסת. היהודים גרו במרכז, ברחובות על יד המרכז, ברחובות שהובילו למרכז ועל יד בית הכנסת. הכפר היה שונה ממקומות אחרים, כי היה פה בית ספר תיכון, שהיה מוחזק על ידי הכנסייה הקתולית. ליהודים היו כמה הגבלות כמו איסור לקנות אדמה, והגבלת אחוז היהודים שהיה מותר להם ללמוד באוניברסיטה. רוב היהודים עסקו במסחר זעיר, עם חנויות קטנות (נעלים, חומרי בניין וכו'). לא היו הרבה חוקים אנטישמיים מצד הממשל, שהיה דמוקרטי, אבל היה אלמנט אנטישמי חזק באוכלוסייה; וזה היה כך שנים ואף פעם לא השתנה. המשפחה שלנו לא הרגישה את זה כל-כך, בגלל שהיינו שקטים; אבל הרגשנו שהאנטישמיות קיימת.

שווקסנה הייתה קרובה לגבול גרמניה, והאנטישמיות הגיעה גם משם. העיר הגדולה בסביבה הייתה ממל (קלייפדה) שהייתה במרחק של 40 קילומטר משווקסנה. זה היה לפני שהגרמנים כבשו את האזור.

העיירה היותר גדולה, טוראג, היתה בקרבת מקום, והיו 2 עיירות קטנות: ועורזני (וזן ביידיש), ונישדט (נינסטט ביידיש ונאומסיס בליטאית) שהיו גם הן קרובות. ליטא היא ארץ קטנה והמרחק לעיר הבירה קובנה היה לא רחוק. הייתי בממל (קלייפדה); כי העיר הזו הייתה מרכז ואבא שלי היה קונה שם אספקה לחנות ולקח אותי אתו. העיר הייתה יפה.

האוכלוסיה בשווקסנה הייתה מחולקת כך: ליטאים-90%, יהודים -7%, והיתר גרמנים ואולי כמה צוענים. השפה המדוברת הייתה ליטאית (מקבוצת השפות ליטאית-לטבית. אין שפה אחרת שדומה לקבוצה הזו). היהודים דיברו אידיש. הם ידעו לדבר ליטאית, אבל לא כל-כך טוב, ובכל זאת דיברו לפי הצורך. כל הליטאים בשווקסנה היו קתולים.

במשפחה היו 5 ילדים ואני הייתי הצעיר. אחי הגדול מקס נסע לדרום אפריקה ב-1928. היו לי 3 אחיות. הגדולה ברחה לרוסיה בזמן המלחמה. היא עכשיו בארץ, השנייה עברה לגטו בוילנה ונהרגה שם. ירו באמי ובאחות השלישית על יד שווקסנה.

כשהייתי בערך בן 9 חודשים כל העיירה נשרפה. בימים ההם לא היה ביטוח. אבא שלי היה צריך להתחיל מחדש. הוא קנה בית קטן וחנויות, בעזרת 2 אחים בארה"ב. היה קושי להרוויח מספיק כדי לכלכל את המשפחה; העסק לא שָׁגָשָׁג, כמו לפני השריפה. הבית היה בקושי מספיק למשפחה. הייתה לנו דודה, אחות אבי, בשווקסנה. היא נפטרה כ-4 שנים לפני המלחמה. לאמי היו כמה קרובים באזור ואחות ועוד קרובים בדרום אפריקה. הם היגרו בגלל הזדמנויות כלכליות ותקווה לרמת חיים טובה יותר.

הילדים התחילו את בית הספר היהודי בגיל 6. הבנים התחילו את החדר בגיל 7. הלימודים בחדר היו אחרי הצהריים. למדו כך עד גיל 14. אחרי הבר מצוה שלי, אבא שלי רצה שאקבל חינוך כללי. הרב והרבי רצו שאמשיך בישיבה. הלכתי וקיבלתי מלגה לתיכון הקתולי. שלוש האחיות שלי גם התחנכו שם וגם קיבלו מלגות, כי אבא לא יכול לשלם. לא היינו הרבה תלמידים יהודים שם. משפחות

יותר דתיות שלחו את הבנים ללמוד בישיבה; ובתיכון היו יותר בנות יהודיות מבנים יהודים. היחס במספר התלמידים בין היהודים לנוצרים היה 4:100. היחסים בין היהודים והכנסייה היו די טובים. היינו צריכים ללכת לבית הספר בשבת, אבל לא היינו צריכים לעשות שום דבר, אפילו לא לענות על שאלות, רק להיות שם. גם הרבי, כמורה לדת, בא ללמד שם.

הייתה אנטישמיות מצד התלמידים, בעיקר בדיבורים. אני לא סבלתי כי הייתי בין הראשונים בספורט; אבל אחרים בכיתה סבלו. זה גרם לנו עגמת נפש.

הייתה אנטישמיות מחוץ לבית הספר. אני בעצמי לא הרגשתי; אבל תמיד דאגנו כשסגרנו את החנות בשבת או בחגים שלהם (חג המולד, פסחא). תמיד כשיצאו מהכנסייה, הם אהבו לעשות קצת נזק. אני זוכר שפעם צבעו את שלט החנות בצבע שחור.

לא היו שינויים כשהיטלר עלה לשלטון בשנת 1933. הרגשנו שהיטלר נכנס לפולין בשנת 1939, כי כמה פליטים יהודים הגיעו לליטא. עזרנו להם כמה שיכולנו. היו פליטים בבית. הם סיפרו מה קרה להם, אבל הייתי ילד ואני לא זוכר הרבה. ההורים דיברו על כך, ההורים דאגו לעתיד. הם לא השפיעו עלינו לעזוב, ולא חשבו בעצמם לעזוב. בגלל הקרבה לגבול גרמניה, אנשים שמעו דברים, ואמרו שהיהודים נרדפים ושמנתכלים להם שם. כשכעסו על יהודי אמרו משהו כמו "נסדר אתכם"; אבל לא ממש קרה משהו עם בסיס מוֹחָשִׁי.

היטלר הגיע לממל בפברואר 1939. אחותי הקטנה למדה אז בממל, והייתה חייבת לברוח, וחזרה הביתה. היא סיפרה שהייתה חייבת לברוח ולא סיפרה למה; אבל היא ידעה. זה לא ממש השפיע על המשפחה. אני רק הרגשתי את השפעת כניסת הגרמנים אחרי שהמלחמה התחילה עם רוסיה. הקשבנו ברדיו לנאומו היטלר וכמובן שהבנו שהמצב לא היה הכי טוב. כן שמנו לב למשהו אחר, כי ראינו שצבא רוסיה התחיל לבנות הגנות וביצורים ולא הייתה להם הזדמנות להשלים את המשימה הזו. עובדה זו נתנה את ההרגשה שמלחמה תבוא. בכל זאת, עד ליום האחרון לא ידענו ממש, לא שמנו לב לשום דבר מיוחד; אפילו שהגויים ידעו שהמלחמה עומדת להתחיל. באותו יום ראשון היינו צריכים לשחק בתחרות כדורגל והמורה אמר לא לדאוג, כי מי יודע מה יהיה עד אז, אז הם ידעו. למעשה היה להם קשר ריגול דרך גבול גרמניה, בגלל שהתנגדו לרוסים באזור.

אנחנו לא היינו אמידים, משפחה עם 5 ילדים, ו-4 אחרי שאחי עזב. אמי הייתה צריכה לעשות הכול וזה היה יותר ממספיק בשבילה. העבודה שלה הייתה מאוד מאוד קשה. לא היו מים בבית או חשמל. קיבלנו חשמל כשהייתי בערך בן 12. אבא עבד בחנות הקטנה ובגינה. הוא ניסה לגדל ירקות כדי לעזור. אני ביליתי את זמני או בבית ספר או במגרש הספורט. הייתי ספורטאי.

המשפחה הלכה לבית הכנסת. אנחנו הלכנו כל ערב שבת ושבת בבוקר. אבא גם הלך במשך השבוע; ואם לא יכול ללכת, אז הוא התפלל בבית. הבית היה 100% כשר. לפי יהדות ליטא, לא היינו נקראים אדוקים מאד; אבל לפי יהדות אוסטריה היום, היינו נקראים אורתודוקסים. אני זוכר שהלכתי לבית הכנסת; אבל לא אהבתי את זה כל-כך. הבניין היה מאבן והיה די חדש, כי הישן נשרף. יש לי תמונה. הייתה עזרת נשים למעלה. היה שטיבל קטן על יד בית הכנסת. סוג שונה של יהודים התפללו שם. בבית הכנסת הייתה בימה יפה וגם ארון הקודש היה יפה. טיפלו יפה בבית הכנסת. כל היהודים התפללו באותו בית כנסת. שמרנו על המסורת וחגגנו את כל החגים בבית.

המלחמה התחילה.

היו שינויים בשבילי. המלחמה התחילה בשווקסנה ב-22.6.1941. נשארנו בבית. לא ידענו למה לצפות. לא נשארנו בבית הרבה זמן. אבא לא פתח את החנות. החנות נגמרה. כשהרוסים נכנסו לליטא ב-1940, הם סגרו את כל העסקים הפרטיים. היה קשה לו להתפרנס. חיינו לפי מה שהיה ואחי מדרום אפריקה שלח משהו כמו 20 פונד כל חודש ומה שקבלנו מהאחים של אבא בארה"ב. בשבת 28.6 עצרו אותנו ולקחו אותנו למחנה. זה קרה ביום ה-6 של המלחמה בליטא. זה התחיל בשבת; כי תמיד ניסו לעשות מעשים בשבת. קבוצת S.S. במנהיגות ד"ר שאו, הגיעה מהיידיקרוג,

שהייתה העיר המרכזית הכי קרובה במזרח פרוסיה. הם התחלקו לקבוצות, של חייל S.S. אחד ומתנדב ליטאי שהצטרף לכל קבוצה; הרי הליטאים ידעו בדיוק כמה גברים היו בכל בית והלכו מבית לבית ועצרו את כל הגברים שהיו בעלי יכולת גופנית. הם לקחו אותנו לבית הכנסת. הייתי אז בן 16 ושמונה חודשים. לקחו אותי ואת אבא שלי לבית הכנסת ואז התהליך התחיל. זה היה מורכב מלקיחת חפצים אישיים, גילוח הראש, חיפוש בגוף, וכל זה היה עם כמה מכות פה ושם. אחר כך אספו אותנו למעלה בעזרת הנשים בבית הכנסת. לבשנו עדיין את הבגדים שלנו. בינתיים עשו מדורה מכל הסידורים, ספרי הקודש וספרי התורה. הם עינו את הרבי ובסוף ירו בו. הם ירו בו בחצר. אנחנו היינו למעלה, אבל יכולנו לשמע ולראות. אני מתכוון לרב, ולא לרבי שהיה מורה לענייני דת. הם גרמו לו לרקוד מסביב. הם התעסקו איתו ונהנו מזה לפני שירו בו.

היינו בין 60-80 יהודים למעלה, ובערך 20 ליטאים עם רובים שמרו עלינו. כולם ידעו שהיו בערך 50 – 60 משפחות יהודיות בשווקסנה. הם החזיקו אותנו שם כל היום וכל הלילה. כדי לשעשע את עצמם, התחילו לסדר אותנו בטורים בעזרת הנשים, שהיתה עם תקרה גבוהה. הם הכריחו את כולם להתעמל. היה קשה לכמה והיו דחיפות. זה לא היה קשה לי. הם שמו לב לכך ושמו אותי עם עוד בן אדם צעיר לפני השורות, כדי שאחרים יוכלו לעשות כמונו. ישנו בלילה שם על הרצפה ובבוקר משאית טריילר הגיעה והתחילו לקחת אנשים משם. לא היו להם אז בעיות של דלק וכולי. הכניסו אותי למשאית השנייה.

הם לקחו אותנו למחנות עבודה במזרח פרוסיה, בדיוק בצד השני של הגבול. זה היה מאורגן על ידי ד"ר שאו, המנהיג של ה-SS המקומי, שהיה בעיר היידירקוג במזרח פרוסיה. ד"ר שאו היה בעל הרבה אדמות והוא היה צריך עובדים. כנראה שקיבל רשות לכך מברלין. הוא הקים 2 מחנות בכפרים וספק עובדים לפי בקשות. הייתה קבוצה קטנה שלו ועוד שני מחנות. הייתי במייסלוקין. עסקנו בעבודה מקומית, בעיקר בכבישים. בנינו כביש שהוביל לשלבין (כפר). אחר-כך נודע לי שגם בנו כביש שהוביל למחנה השני קטוטן (קטיקץ בגרמנית) ושני הכבישים נפגשו לכביש חדש. סיימנו את העבודה, והעבודה הייתה טובה. כחודשיים שהינו שם בשלבין. החיים שם היו דומים למחנה ריכוז בדרך-שה-SS שמרו עלינו. שני צעירים ומנהל המחנה דאגו להרביץ ולענות אותנו. ירו באחד כי ניסה לברוח. כמה מתו אחרי העינויים.

אחרי כמה חדשים קיבלנו סוג אחר של שומרים. חיילי SR החליפו את ה-SS. אחד מהם הכיר אותנו מקודם כשחילקו אותנו למחנות ועשו מסחר איתנו. היה יותר קל; אבל בכל זאת היה מחנה עבודה. חילקו אותנו ל-3 קבוצות ולקחו אותנו מבית הכנסת, כל משאית נסעה למקום אחר. אבא שלי נסע במשאית השנייה אחרי, והגיע למחנה איפה שהייתי. הוא רק החזיק מעמד 3 שבועות. הוא היה בן 59 ולא כל-כך בריא ועבדנו קשה לבנות את הכביש. אחרי בדיוק 3 שבועות, בשבת בבקר, הגיעה משאית עם אנשי SS והודיעו שכל מי שחושב שהעבודה קשה מדי בשבילו יבוא למשאית וייקחו אותו חזרה הביתה. אז כמובן שאבא שלי הלך. לקחו אותנו בדיוק לצד השני של הגבול וירו בו. בערב כשחזרנו למחנה מצאנו ערימה של בגדים; ואז ידענו מה קרה. ידענו שהמצב לא היה טוב. גם אחר כך מישהו אישר את מה שקרה. הבגדים בערימת הבגדים היו שייכים לכל אלה שעלו למשאית.

גרנו בבית ישן של חוה, שלפני כן גרו בו אסירים צרפתים. ידענו את זה ממה שהיה כתוב על המיטות. היו 2 חדרים גדולים בכל צד. אנחנו גרנו בצד ימין והיו לנו מיטות בשתי קומות. השומרים גרו בצד שמאל. השירותים היו בחוץ. התרחצנו במים קרים. היתה באר בחצר. זה היה קיץ. לשומרים היו מכשירי חימום וכך גם יכלו לחמם מים להתרחץ. נשארנו במחנות האלה כמעט שנתיים. שנה אחת היינו בדיוק באותו מקום. לפי השמועות, הגיעו פקודות מברלין, שבגלל שד"ר שאו ואחרים השתמשו ביהודים בשביל עניינים פרטים שלו, היו חייבים לעשות שינוי.

אספו אותנו וחילקו אותנו לרשויות מקומיות שונות. גרנו בבנין אחד, ללא שומרים והלכנו לעבודה. על פי רוב, העבודה היתה לעזור לאיכרים, כך שהשנה השנייה היתה הרבה יותר טובה מהשנה הראשונה. אחרי כחצי שנה העבירו אותי למה שנקרא "WATERBOARD". זאת אומרת קרש המים על נהר. במחנה רובם היו משווקסנה; או שהיו מ-5 כפרים באזור שעל יד הגבול. היה גם חבר מבית

הספר איתי, שהחזיק מעמד רק עד בירקנאו. היינו במקום מאוד קרוב לים. גרנו ב-2 בתים על המים. היינו בערך 30. העיסוק היה בשימור המלח מהדלתא שבשפך הנהר כדי להגן נגד שחיקה והתפוררות. העבודה שלנו היתה לשמור על שפת הנהר. העבודה היתה מעניינת.

המנהל שלנו היה אחראי לפרויקט, כמהנדס מים. הוא היה מומחה בעבודה שעשינו שם. הוא היה חבר ב-SS ולבש את המדים שלהם; אבל זה בערך הכול. הוא לא רצה שייקחו אותו לחזית הרוסית. לי, באופן אישי היה ניסיון טוב איתו. קראו לו איגוטיס. יום אחד, היה לי כאב שיניים נורא ולא הלכתי לעבודה והוא ידע מזה. הוא בא באמצע הלילה ולקח אותי לרופא שיניים שהוציא את השן. חשבתי שזה טוב מאד. לא חשדתי בו. הוא הוכיח את עצמו.

הוא ידע שברחנו לפעמים מהמחנה בלילה לאיכרים באזור וקיבלנו קצת אוכל. הם היו טובים; אפילו שלא היה להם בעצמם הרבה. הם ידעו שאנחנו יהודים. יכולנו לברוח כי לא היו שומרים. אני הלכתי לפעמים לאשה שהיתה לבד. היו לה 2 בנים בחזית רוסיה. היא דאגה להם מאוד. היא היתה מבשלת לי 6 תפוחי אדמה בקליפות וכשבאתי היא קלפה אותם בשבילי. היא בכתה ואני ישבתי ואכלתי. המנהל ידע על כל זה. הוא הבין שהאנשים עזרו לו. הוא לקח אותם לבית שלו והתייחס אליהם טוב מאוד. הוא גם דאג לכך שנקבל כמה אוכל שאפשר; כי ההקצבה היתה דלה מאד. ההקצבה הרשמית לא היתה יותר טובה מקודם. זאת אומרת שבשנה הראשונה קיבלנו כ-100 גרם לחם ומרק בבוקר ובערב. המרק היה מימי עם תפוח אדמה או סלק או איזה סוג של ירק שצף בתוכו. כשהגענו למחנה העבודה השני, האוכל היה קצת יותר טוב; כי היינו יותר קרובים לאנשים והם ניסו לעזור. המנהל גם ניסה עד כמה שהיה אפשרי להוסיף להקצבה שהגיעה מהמרכז. לבשנו את הבגדים שלנו – עם כוכב צהוב. לא לבשנו מדים עד בירקנאו.

היינו רק כ-20-15 קילומטר מהבית שהיה בצד השני של הגבול. לפני המלחמה האנשים האלה עסקו במסחר עם היהודים אז הרבה הכירו אותם. כמעט שהיינו בבית. היו די הרבה שעזרו. בשנה הראשונה, היה זוג מבוגר, שהלכו לכל החברים שלהם באזור שיכלו לסמוך עליהם, לאסוף אוכל ובגדים. אחרי קריאת השמות בלילה אסיר אחד היה בורח אליהם, ומביא חזרה מה שנתנו להם. כך קיבלנו בגדים להחלפה.

כשעבדתי בכביש נפגשתי עם איש אחד (נוצרי) שלמד איתי בתיכון ושהיינו אז חברים טובים. הוא היה מבלה ימים אצלנו, כי היינו חברים כל-כך טובים. הוא היה חבר בנוער הקומוניסטי. הוא התנדב ללכת לעבוד בגרמניה כדי לא להיתפס ברדיפות. כשחזרתי למחנה אחרי העבודה, הוא עבד בשדות. הוא סיפר לי מה קרה עם היהודים בבית בשווקסנה. זה היה כחצי שנה אחרי שלקחו אותנו. הוא סיפר שכשלושה חדשים אחרי שלקחו אותנו ה-SA, כך קראו להם, הם הלכו מכפר לכפר ואמרו לכל היהודים שנשארו להתלבש בבגדים הכי טובים שלהם, כי לוקחים אותם לביקור. לקחו אותם למקום שהיה כ-3 ק"מ משווקסנה. כבר הכינו קבר (בור) וירו בהם. לקחו את כולם שהיו שם כי מי שלא היה שם חזר אחרי המלחמה. זו היתה הפעם הראשונה ששמעתי מה קרה לאמא שלי ולאחות אחת שלי. האחות שלימדה בוילנה ניספתה בגטו וילנה. ידעתי שהכול אבד; אבל הצלחתי להמשיך הלאה. אחרי לקחו את זה יותר קשה. אז עוד לא ידעתי בביטחון מה קרה עם אבא שלי. הבחור הזה לא ידע שום דבר על אבי.

כשהלכנו לעבוד במים והתנאים היו יותר טובים, מישהו התלונן שליהודים היה יותר מדי חופש שם, ואמרו שהמקום צריך להיות בלי יהודים. יום אחד לא לקחו אותנו לעבודה ומנהל העבודה אמר שמחזירים אותנו להיידירקוג, למקום שד"ר שאו היה. כל האזור היה מאוד קרוב לגבול ליטא, כ-20 ק"מ. הוא הבטיח לנו, שהיו לו חברים רמי מעלה שם וכך הוא ידע לאן לוקחים אותנו, ושיבוא לבקר. הוא אמר שאם ייכנס וייגע בצווארון עם סיכת ה-SS בתנוחה מסוימת, נדע שהכול יהיה בסדר.

אספו את כולנו מכל 3 המחנות (2 המחנות ואלה שעבדו אצל ד"ר שאו בחוה שלו). היינו מקסימום כ-20. שמרו עלינו SD - שהיו חיילים במשטרת הביטחון. זו היתה הפעם הראשונה שראיתי אותם. הם היו במדים. אני לא זוכר אם היו כלבים.

המנהל הקודם הגיע ונגע בצווארון שלו. ישנו בלילה על הרצפה בבית הספר. למחרת בבוקר סידרו אותנו בשורה וד"ר שאו, המפקד האזורי נאם קצת ואמר "יהודים, אתם יוצאים למחנה אחר לעבוד, ואם תעבדו שם טוב כמו שעבדתם פה, הכול יהיה בסדר." אנחנו כמובן האמנו לו. אולי הוא בעצמו לא ידע יותר. אני חושב שכן ידע יותר. בבוקר הכניסו אותנו ל-2 קרונות להעברת בקר; וכך התחילה הנסיעה לאושוויץ-בירקנאו. בדרך הוסיפו קרונות לרכבת. לא ידענו לאן אנחנו נוסעים. הגענו לבירקנאו. התנאים בעגלות-קרונות לא היו גרועים כמו במשלוחים האחרים. יכולנו לזוז. לא היינו כמו סרדינים. אני לא זוכר אם קיבלנו אוכל. לא היו שירותים. עדיין לבשנו את הבגדים האזרחיים שלנו. הנסיעה ארכה בערך 2 ימים ולילה אחד; כי היינו צריכים לנסוע ממזרח פרוסיה לדרום פולין, לאושוויץ-בירקנאו. הגענו לבירקנאו, למסילה צדדית.

עוד לא ידענו מה זה. ראינו מחנה גדול, עם אנשים מסתובבים. הלכנו לדרך המקובלת שם, לסְלֶקְצֵיהַ ימין ושמאל. העובדה שהיינו עובדים טובים ולא מדי רזים עזרה לנו, והאוכל שקיבלנו שמר עלינו במצב טוב. אז לא שלחו הרבה מאתנו לצד שמאל. היו כמה זקנים וצעירים, שאמרו להם ללכת לצד שמאל ולעלות על המשאית.

נכנסנו לבלוקים במחנה ועד שנכנסנו, עוד לא הבנו מה הולך שם. האחראי על הבלוק שלנו היה יהודי צרפתי ממקור פולני. הנשים היו במחנה אחר. הוא סידר אותנו בשורה ונתן לנו הרצאה קצרה, שאם נתנהג טוב ונעשה מה שאומרים לנו נהיה בסדר; ואם לא הסוף שלנו יהיה כמו אלה ששורפים אותם בתאי הגזים בקְרֶמְטוֹרְיוֹם, כמו שקרה לאלה שעלו למשאית. היה עשן מהארובות. הוא סיפר, הוא לא הסביר, הוא רק אמר. לא שמענו קודם על כך ואפילו שהוא סיפר לא ממש תפסנו. לא היה רדיו איפה שהיינו. האוכלוסייה המקומית הגרמנית במזרח פרוסיה גם הם לא ידעו. אחרי שדיברנו עם אסירים ותיקים שם התחלנו להבין, המשמעות נהיתה ברורה. הגענו לשם בספטמבר 1943, בערך שנתיים אחרי שלקחו אותנו. עברנו תהליך כשהגענו לשם: הורדנו את הבגדים האזרחיים ולקחו אותם, טיהרו אותנו מנוכחותן של כינים, שלא היה מאוד נעים, צביעת הגוף בקְרֶמְצֵה קְרֶבּוֹלִית, גילוח כל השערות שהיו על הגוף, הליכה דרך מקלחת ואז קיבלנו מדים וקיבלנו מספרים. המספרים היו פְּתֶתְתֶּה קֶקֶקֶה, וזה נעשה על ידי אסירים. הם עשו את זה ביד. המספר שלי: 152852.

אז הכניסו אותנו לבלוק. לא היינו כל-כך הרבה. המצב בפנים היה מאוד מְזַעֶזֶע. אף פעם לא ראינו משהו כזה: מיטות על קומות, 3 לְדֶרְגֶשׁ מיטה ו-4 שורות, ותנור ממתכת בקצה אחד עם צינורות דרך הקירות. זה כל מה שהיה שם. היינו כמו סרדינים.

ואז הכול התחיל. למחרת היה מְפֶקֶד-מְסֶדֶר. דחפו והרביצו למי שלא זז מספיק מהר, ואחר כך עבודה. העבודה היתה סתם, רק כדי לענות אנשים. קיבלתי עבודה להוציא את המים מהנהר. נדמה לי נהר הבוג בפולין. הוצאנו עם קערות האוכל שהיו עשויות פח והיו קשורות אלינו עם חוט. ארבעת השומרים ישבו על שפת הנהר. הם קראו לאנשים לבוא אליהם ואמרו להם שניסו לברוח. אנשים הלכו, כי לא ידעו. אחר כך הבנו.

הצלחתי לצאת מהעבודה הזו; אבל אני לא זוכר איך. נכנסתי לעבוד בבניין של תחנת הרכבת, שהיתה ממש ליד הקְרֶמְטוֹרְיוֹם. קודם התחנה היתה מחוץ לגדר התיל. הובילו את האנשים לְתֵא הַגְזִים במשאית. כך היה כשהגענו. אנחנו צעדנו אל תוך המחנה. הם החליטו לשנות את הרציף. כל פעם שהגיע מְשֻׁלּוֹחַ חדש, היינו חייבים לשכב עם הפנים למטה; כי לא רצו שנראה את המתרחש; אפילו שלא יכולנו לעשות משהו. דבר אחד שנשאר בזיכרון שלי, זה שיום אחד הגיעה רכבת עם קרונות מלאים אנשים מתים. מעל ערימה אחת היתה אישה עם שערות בלונדיניות ארוכות, שהיתה עדין בחיים. הכניסו את כולם לְתֵא הַגְזִים. היה לנו מזל; כי הגענו אחרי עבודה במחנה עבודה והיינו חזקים ואז לא שלחו הרבה לצד שמאל. אחרים שהגיעו מהבית או מהגטאות לא היו כל כך בני מזל. דיברנו עם אסירים אחרים ולמדנו הרבה. למדנו על התנאים ושכל שבוע או כל כמה ימים היתה סְלֶקְצֵיהַ כדי לשלוח אנשים לתאי הגז. למדנו ממה לנסות להתרחק. ב-3 חודשים שאני הייתי שם היו די הרבה סְלֶקְצֵיֹת. הם רשמו את המספר של הבן אדם ואחרי המפקד לקחו אותו והעבירו אותו לצריף אחר, ובלילה הצעידו את כולם לקְרֶמְטוֹרְיוֹם. בְּמֶסְדֶר זֵיהוּי כולם מהצריף עמדו לגמרי ערומים, והרופא של

ה-SS עבר, הסתכל והחליט שהבן אדם היה עם יותר מדי פצעים, או יותר מדי רזה או לא היה מסוגל לעבוד יותר. זה גם היה קורה לי, אילו הייתי שם יותר מ-3 חדשים.

השירותים היו בורות עם צינור כניסא. היה כזה בכל צריף. היו הרבה אנשים בכל צריף. אני לא יודע בדיוק כמה. היו צריכים ללכת החוצה לשירותים, ובלילה היה דלי גדול בפנים. סגרו את הצריפים בשעה מסוימת. מי שהלך החוצה נורה על ידי השומרים. היו מגדלים מסביב עם זרקורים. היה גם פחד לצאת במשך היום.

עבדנו 6 ימים בשבוע. ביום ראשון הם נהנו לענות אותנו. הכי אהוב עליהם היה לשלוח אותנו לקחת אדמה מערימה גדולה ולעשות חור ואחר כך לחפור בור ולעשות הפוך. ראינו אנשים שקיבלו מכות, ועונשים פיזיים, אבל לא יותר גרוע. אני זוכר צעיר אחד ממקום על יד שווקסנה שעשה משהו שלא מצא חן בעיניהם, ואז הכניסו אותו לבור באדמה בלי אוכל ולבד. אני לא זוכר לכמה זמן, ואני גם לא זוכר אם יצא משם בחיים. מישהו שנלקח אף פעם לא חזר. לא היתה אפשרות לשרוד את מה שעשו. שמענו צעקות כי צריפי העינויים לא היו במרחק רב. ידענו שאסירים ניסו לברוח; כי אז היו צופרים וכל אחד היה חייב להישאר בצריף שלו, בזמן שנערכו חיפושים. אז ידענו שברחו; אבל ברוב המקרים תפסו אותם ותלו אותם. לכל השומרים היו כלבים. הגדר היתה מחושמלת; ואז הגוף היה נדבק. אנשים ניסו להתאבד והתאבדו. לא היתה אפשרות לברוח מהמחנה, רק ממקום העבודה. רובם עבדו בחוץ; רק אלה שעבדו בבתי המלאכה או במטבחים עבדו בפנים. לא שמעתי אף פעם שמישהו שעבד במחנה ניסה לברוח. לא ידוע לי כמה כן ברחו. היה לי מזל, בלי מזל לא היתה אפשרות להישאר בחיים. אחרי 3 חדשים שהייתי שם, התרחש מרד גטו ורשה.

התכנון של הנאצים היה להרוס את הגטו והחליטו לבנות שם "היטלר פלץ". אז היו זקוקים לידיים עובדות והחליטו לקחת אסירים; אבל לא אסירים שבמקור היו מפולין. אחר-כך נודע לנו שזה היה בגלל קשר עם פולנים מוורשה. לכן יצאתי משם. הייתי כמעט בן 19. נסענו ברכבות מיועדות להובלות בקר. היו איתי די הרבה חברה ממחנות העבודה. כל אחד שלא חלה, לא קיבל פצעים ולא נבחר לסלקציה, החזיק מעמד ב-3 חדשים האלה. לא היה לי חבר מאוד קרוב. רוב האנשים היו סגורים. כשהגענו לוורשה לא ידענו מה קרה שם. באזור הגטו עדיין היו שריפות מקומיות. אפילו לא ידענו שהמקום הזה היה הגטו. ידענו מה זה גטו. לקחו אותנו למחנה ריכוז בגטו. המחנה היה קיים לפני שהגענו. לקחו אותנו לחלק חדש שלא היה גמור. היו צריפים עם גג וקירות, אבל בלי רצפה, בלי חלונות, רק פתחים צרים למעלה. שמענו שזה וורשה ומה קרה לגטו. כשהלכנו לעבודה היינו בקשר עם פולנים שהגרמנים הביאו. העבודה שלנו היתה לנקות את הלבנים שנשארו בגטו. כשניקנו אותן הביאו ה-SS עגלה וסוסה שלהם ולקחו אותן. גם ראינו כמה מניצולי הגטו, שנסחבו ממקומות המסתור שלהם. לא ידוע לי אם אלה היהודים שנלחמו או סתם יהודים שהסתתרו. שם עבדנו לא כמו בבירקנאו. הם רצו להפיק תוצר מהעבודה שלנו. האוכל היה קצת יותר טוב מאשר בבירקנאו. הם רצו למכור את הלבנים לאזרחים. הם לקחו גם את כל הברזלים, כי היו הרבה בניינים גדולים שם. התנאים היו מאוד גרועים, כי המחנה לא היה מסודר. כעבור תקופה קצרה כולנו היינו מכוסים בכינים. היתה גם מגפת טיפוס המעיים.

אני לא חליתי, אבל קיבלתי רגלים נפוחות ובקושי יכולתי ללכת. היה לי מזל שוב פעם. מנהל העבודה הגרמני שהיה שם שמר עלי קצת. הדבר הראשון היה שנפלתי מקיר, כי ניסיתי להוציא 3 לבנים עם מַעֲדָר. נפלתי אחורה וכאב לי. אז המנהל הזה אמר לי לא להגיד לאף אחד ולא להישאר חולה במחנה, אלא ללכת לעבודה. הוא הוציא אותי מהעבודה והכניס אותי בצריף קטן איפה שהיתה אש; כי זה היה חורף. הוא שמר אותי כך קצת יותר משבוע ונתן לי קצת מהאוכל שלו. רק נשאר לי מאז שְקָע באף. זה היה איש אחד ממש טוב.

נשארו כמעט שנה בוורשה. הרסנו בניינים והרסנו מצבות שיש גדולות ומאד יפות בבית הקברות היהודי שהיה ממש גדול. היו כמה סלקציות שם.

בחלק האחורי של המחנה היה מה שקראו בית חולים. אנשים רק שכבו שם. רוקנו את זה מדי פעם והעבירו אנשים חזרה לברקנאו לקרמטוריום. אני לא יודע איך הצלחתי להתחמק מהסלקציות, כי כבר לא הייתי כל כך חזק. כנראה שבכל זאת הייתי יותר חזק מהאחרים שנלקחו.

נשארנו בוורשה עד שהרוסים היו בערך 10 ק"מ משם, בפרגה. אולי זה היה פְּרָכֶר של וורשה. כידוע, הרוסים לא התקרבו יותר לוורשה. הרוסים עצרו שם בגלל סיבות פוליטיות. המפקד הגרמני של המחנה לא יכול היה להחליט מה לעשות איתנו. הוא חיכה להוראות מברלין. לא הלכנו יותר לעבודה, כי הרוסים היו כל כך קרובים. חשבו שכנראה יכנסו וגם פחדו שנברח. בבוקר הראשון שאמרו לנו לא ללכת לעבודה, גם ראינו בור עצום שחפרו במחנה. ידענו מה זה; אבל לא יכולנו לעשות שום דבר בעניין. הם שמרו אותנו כך 2 ימים ו-2 לילות וחיו להוראות שלא הגיעו. בבוקר השלישי מפקד המחנה החליט בעצמו לרוקן את המחנה. הם לקחו אותנו לצעדה. זה היה אחד הדברים הכי גרועים שקרה בשנים שלי במחנות.

התוכנית לבנות "היטלר פלאץ" היתה ליישר את כל הגטו ולייסד פְּרָרְכֶה במקום. הגטו בוורשה היה עצום. זה היה אזור גדול. בנו חומה גבוהה מלבנים מסביב. התוכנית היתה להרוס את כל מה שנשאר בפנים. כשעזבנו, האזור הזה היה נראה בלגן, כי לא סיימנו. לא השאירו אנשים לסיים, כי כולם רצו לצאת משם, לברוח מהרוסים. יכולנו לראות את האור במחנה שלהם. הם יוכלו להגיע. הגרמנים רצו לצאת, וגם רצו להוציא אותנו משם. השומרים נהיו יותר אֶכְזָרִים וחסרי רַחֲמִים. אולי היו תמיד כך; אבל במצעד הזה היה לנו יותר קשר איתם גם ביום וגם בלילה. כשהיינו במחנה רק שמרו עלינו בעבודה וכשהיינו בתוך המחנה שמרו עלינו ממש לעיתים רחוקות. בתוך המחנה היו מהאנשים שלנו ששמרו. השומרים מה-SS בקושי נכנסו למחנה.

הקאפו ואחרים היו אחראים עלינו, והיו ביניהם טובים ורעים. הרי זה דרך הטבע. העבודה שלהם היתה להיות רעים: לדחוף, להעניש לענות; בקיצור יִסְוִרִים לאסירים. אני מתאר לעצמי שרובם היו רוצים להיות חביבים על הנאצים. היו כאלה שהיו קצת יותר הגונים וטובים. היו אסירים שניסו לחבב את עצמם על הקאפו; אבל לא הכרתי כאלה. אני לא יכולתי להיות אחד מהם. אני רק יודע שבוורשה היה הרבה מסחר; מצאו זהב וכולי והחליפו עם הקאפו בשביל לחם ותנאים יותר טובים. אני לא עשיתי כך; אולי בגלל שלא היה לי מזל למצוא חפצים יקרים. היו בתים גדולים נהדרים ואחוזות. אנחנו הרסנו אותם וניקינו את הלבנים. מצאו הרבה, אני יודע בוודאות; אבל נדמה לי שהכול הלך למסחר בשוק השחור. היו אסירים עם הרבה יותר ממה שהיה לי.

אני זוכר שבוורשה היה לי חבר מהעיירה שלי. הוא היה קצת צעיר ממני. אני לא יודע איך הסתדר, אבל תמיד הסתדר לקבל תנאים קצת יותר טובים. הוא עבד במטבח וזה כבר היה משהו. היה לו מספיק לאכול וגם הצליח להביא קצת אוכל לאבא שלו. אבא שלו עדיין החזיק מעמד. לפי דעתי, בזכות הבן שלו שרד את השואה. הוא אמר שיעזור לי. הוא היה בחלק הישן של המחנה. ערב אחד הוא בא ולקח אותי לצריף שלו. היה שם חדר עם טניס שולחן. בעבר אני הייתי האלוף של בית הספר במשחק זה. הוא חשב שאם אוכל להראות איך אני משחק שם, הוא יוכל לקבל העברה בשבילי לחלק הזה. לא הלך, לא הייתי שווה שום דבר, לא יכולתי להזיז את הרגלים שלי. הוא ניסה לעזור לי.

בתקופה לפני שעזבו את וורשה הרביצו הרבה לאנשים. גם רוקנו את בית החולים כמה פעמים והעבירו את כל החולים חזרה לברקנאו. לא ראינו אותם או שמענו עליהם, ואני יכול לתאר לעצמי מה קרה... גם, כשהיינו בוורשה יום אחד היתה סלקציה הפוכה - של אנשים בריאים ומסוגלים לעבוד. רוב היהודים שבאו אתי מהיידיקרוג נבחרו. לפי השמועות, לקחו אותם לניסויים. לא נפגשתי עם אף אחד מהם. הבנתי שאני מקרה אבוד, ובגלל זה לא לקחו אותי. אני בטוח שלא החזיקו מעמד. הם לא נמצאים באף מקום בעולם.

עכשיו המצעד. עזבנו את ורשה ב-1944 כנראה שהיה אביב, כי לא היה קר. הם הצעידו אותנו במשך קרוב ליום וזה היה חם. באמצע היום הם לקחו אותנו לנהר גדול וסידרו אותנו בשורות של מאות. אמרו שכל מספר 100, לפי התור, יכול ללכת לשתות. היינו כל-כך צמאים ואנשים שלא יכלו

להתאפק מיהרו לנהר. אני לא עשיתי כך. היו היריות והיו הכלבים; הנהר נהפך לצבע אדום. כל אחד שלא הלך, או חזר הוכנס עוד פעם לשורה, והמשיכו עם המצעד. אלה שמתו צפו משם עם המים בנהר.

לפנות ערב, הכניסו אותנו לשדה גדול ואמרו שנישאר שם בלילה. לא שתינו או אכלנו כל היום. חפרנו בורות גדולים ומצאנו מים, מים מלוכלכים. אז קראנו חתיכות מהבגדים שלנו כדי ליצר מִקְנָנָת, ושתינו את המים. ה-SS ששמר עלינו שם לב לכך. הוא קרה למי שהיה אחראי עלינו והוא הסתכל במה שעשינו ואמר "רק בגלל שהייתם כל כך חכמים, אני אתן לכם לשתות את זה". יצאנו מהמחנה בוורשה כ-2000 אסירים. לא היו נשים. במשך כל הזמן, אף פעם לא הייתי במחנה עם נשים. בבירקנאו היו חלקים נפרדים. אף פעם לא נפגשתי עם נשים. הם הרשו לנו לשתות, לא היה אוכל. ישנו שם על הדשא.

למחרת בבוקר צעדנו שוב. אני לא ידעתי אז לאיזה כיוון, וגם עכשיו אני עדין לא יודע לאיזה כיוון צעדנו. אז התחיל לרדת גשם ונרטבנו לגמרי. הגענו לתחנת הרכבת, שאני חושב היה קוטנו, העמיסו אותנו בקרונות בקר כמו סרדינים, וכולנו היינו בבגדים רטובים. לפני שהרכבת נסעה נתנו לנו קפה וחתיכות לחם. הרכבת נסעה ועדיין לא ידענו לאן אנחנו נוסעים. אני לא זוכר בדיוק כמה זמן נסענו; אבל זה כן היה זמן מה, כמו יום ולילה ויום בערך. אנחנו ישבנו שם בבגדים הרטובים שלנו. לא היו שירותים. כל הנסיעה היתה מאוד קשה ואנשים התעצבו. הגענו למחנה ריכוז דכאו. כשהגענו לדכאו לא היינו במצב הכי טוב. הבטיחו למנהל המחנה רכבת מלאת עובדים; אז הוא היה מעוצבן ומודאג. הכניסו אותנו לדכאו וקשה להאמין: אבל נתנו לנו אוכל ולשכב במיטות ל-3 ימים. הבנו שזה היה בגלל שרצו עבודה מאתנו. אחר כך הם לקחו אותנו לפרבר של דכאו בשם מולדורף (צומת של הרכבות בסביבת דכאו), שהיה מחנה ביער. המגורים שלנו היו צריפים עשויים עץ, והיו בתוך האדמה. רק הגגות היו מעל האדמה. כשעזבנו את ורשה קיבלנו בגדים רגילים. אחרי תקופת מה, מכרנו אותם לאזרחים. בדכאו קיבלנו שוב פעם מדים.

שם נתנו לנו עבודה. בנינו סככות לאחסון מטוסים מתחת לקרקע בשביל חיל האוויר. הסככות האלה היו בעצם בורות עמוקים שהצדדים היו באלכסון. העבודה כללה לסחוב שקי מלט לגבעה למעלה למערבלי ביטון. זו היתה עבודה מאוד קשה. שוב פעם הייתי בר מזל והצלחתי להוציא את עצמי מעבודה זו ולעבור לעבודה אחרת בבניית הסככות. התפקיד החדש היה לרפד את הסככות עם 2 מטר מלט. הניחו מכסה-גגון, וזה היה סככה. עבדתי שם כמעט שנה. כ-12 איש עמדו שם עם עמודים ארוכים, במסגרת הברזל שמרו על כמות המלט שיצקו. זה היה הרבה יותר טוב מלסחוב את השקים עם המלט. האוכל היה קצת יותר טוב, כי רצו שיהיה לנו כוח לעבוד. למזלם זה לא היה מאוחר מדי. היו קצת עיניים.

באפריל 1945, הם החליטו לפנות אותנו משם. שמו אותנו ברכבת שנסעה דרומה בכיוון האלפים המערביים. השמועה היתה שתכננו לגמור אתנו שם. אחרי נסיעה של יום אחד, הגענו לגשר של הרכבת שהם כבר פוצצו. הם איבדו את הקשר עם ברלין ולא ידעו מה לעשות איתנו. נסענו אחורה וקדימה עד שהגענו לתחנה בשם פלדרפנג, או כך נדמה לי. מנהל התחנה אמר לשומרים: "אתם משוגעים. יש אמריקאים ק"מ מפה". זה עבד כמו קסם. כל השומרים ברחו, נעלמו. מנהל התחנה פתח את הקרונות שלנו. ידענו שאנחנו חופשיים ולשנייה לא ידענו מה לעשות, הלכנו בשדה. לא ידענו לאיזה כיוון. אז היינו בערך כ-1500 אסירים. פתאום ירו עלינו מלמעלה ממטוס. לכל מי שלא ידע מה לעשות היתה בעיה. נכנסתי לחפירה ואחר כך חזרנו לתחנה. ה-SS חזרו ועמדו שם ב-2 שורות עם הפידונים שלהם וכולם היו חייבים לרוץ מהר ולעלות מהר לרכבת. היה צורך לרוץ מעל אנשים ששכבו שם רק כדי להציל את עצמנו. היינו נעולים עוד פעם ברכבות ליום שלם, והרכבת שוב נסעה אחורה קדימה; כי לא ידעו מה לעשות איתנו. חיילים אמריקאים התקיפו את הרכבת, בגלל שראו נשק נגד מטוסים על הקרון האחרון. כנראה שחשבו שיש לוחמים נאצים בפנים. די הרבה נהרגו. ה-S.S. ברחו. אנחנו ברחנו ליער. כשזה נגמר החזירו אותנו לרכבת. לא ידעו מה לעשות הלאה. חזרנו לתחנה והכול היה פתאום מאוד שקט. ה-SS ברחו שוב. הפעם הגיעו טנקים אמריקאים. הם נתנו לנו לצאת מהקרונות. לא כולם יכלו לצאת. אני לא יודע כמה היינו. הייתי באפיסת כוחות, ובקושי יכולתי ללכת.

האמריקאים חילקו לנו ממה שהיה להם בכיסים, בעיקר שוקולד שלא היה הכי טוב. אז הורידו אותנו מהרכבת ונתנו לנו ללכת, לכל מי שיכול ללכת. אספו את כל הגרמנים שלא ברחו. זה היה על יד העירה פו-ינג לא רחוק מפלדרפנג, על יד סייס הופט. הכריחו את הגרמנים האלה לצעוד לעבר הרכבת לראות מה שעשו.

ראש העיר היה חכם. הוא תיכף ומיד ארגן מטבח-שדה. אני לא יכולתי ללכת, אפילו אם רציתי, כי הייתי יותר מדי חלש. בסוף שכבתי על הבמה בבית הספר התיכון עם עוד 7 אנשים. הוא הבין שאם יתנו לנו לאכול, יהיה יותר קל להתקדם. כמה הלכו וחיפשו מה לקחת. הגרמנים הביאו לנו אוכל ממטבח-השדה. אז האמריקאים החליטו שזה לא היה בריא שנישאר כאן, בגלל שאנשים הלכו לחפש מה לקחת.

הם אספו אותנו והכניסו אותנו למחנה עקורים בשם פלדרפנג. במחנה הזה היו 2-3 צריפים. קודם זה היה מחנה נוער של היטלר. לא היה מספיק מקום לכולם שם, אז גם הכניסו אותנו לבתים פרטיים (וילות) שהבעלים שלהם ברחו. אני הייתי בוילה מאוד יפה. זה היה קרוב למחנה, אולי כ-500 מטר ממנו, וביער. היינו 7 ב-2 חדרים.

החיים התחילו. היה קשה להאמין שהמלחמה נגמרה. זמן מה לא ממש תפסתי מה קרה. היינו עם ביטחון באמריקאים, כי הם הוכיחו את עצמם בהתייחסות שלהם לגרמנים. בכלל ההתנהגות שלהם היתה לגמרי אחרת משל הנאצים. אחר-כך הגיעו כוחות הכיבוש וארגנו ממשל צבאי עם תחנת עזרה ראשונה בבית חולים בקרבת מקום, שקודם היה בחזקת הגרמנים. אנשי הממשל עזרו כמה שיכלו.

אף פעם לא האמנתי שאני אחזיק מעמד ואצא מזה בחיים. בתקופה הזאת הבנתי שהכול אבד. הבחור משווקסנה שאבא שלו היה איתו, שהיה איתי במחנות גם היה איתי לתקופה מאוד קצרה. הוא לא היה מסוגל להישאר במחנה הזה. הוא היה טיפוס מאורגן. הוא מצא את דרכו למינכן, שהיתה העיר הגדולה בקרבת מקום. הוא מצא לעצמו עבודה עם הצבא האמריקאי. אחרי זמן מה גם אני עבדתי אצלם במטבח צבאי. הוא לא גמר את המלחמה כמוני, כבן אדם חלש. תמיד היה לו מספיק אוכל וגם יכול לעזור לאבא שלו. הוא גם עזר לי מדי פעם. קראו לו שמואל שרון. אבא שלו מת כבן אדם זקן, בן 90 בארה"ב. הוא רק החזיק מעמד בזכות בנו. הוא אפילו לא היה מצליח לעבור את הסלקציה.

בתקופה הזו בטחנו ביהודים, בפעם ראשונה ב-4 שנים. יכולנו לדבר בינינו. במחנות לא יכולנו לבטוח באף אחד. אני מבין כשמאוד רעבים, וכמעט מתים ושיש אפשרות לגנוב קצת לחם ממישהו, עושים כך. לא יצרתי ממש חברות קרובה עם אנשים במחנה העקורים. היינו משחקים קלפים. לא היה לנו הרבה מה לעשות שם בחודשים הראשונים. היו שם אנשים מהעיירות על יד שווקסנה, אבל לא משווקסנה. היהודים פה היו מכל מיני מקומות באירופה: הולנד, צרפת, מהארצות הבלקניות, ויוון. אני זוכר שכאשר הייתי בוורשה הגיעו הרבה, משלוח גדול מסלוניקי. והם יכלו לעבוד. אלה שרצו לחיות חיים יהודיים דתיים יכלו לעשות כך. לי לא היה רצון לכך. הרבה רצו לחזור לדת. חגגו את החגים ושמרו שבת. כבר בבית לא היה לי רצון להיות דתי. לא הייתי במחנה עקורים הרבה זמן, פחות מ-6 חודשים. מצאתי מחנה בקרבת מקום איפה שהיו תנאים יותר טובים. זה לא היה ממש מחנה, אלא היינו מחולקים לבתים פרטיים. המשרד היה במבְּשֶׁלֶת שְׁכָר ישנה, שגם היה בית מלון. בגרמניה שני הדברים האלה היו תמיד ביחד. היו שם: משרד, מחסן ו-6 או 8 חדרים. הם השתמשו בחלק אחד של בית המלון, והיתר היה בשביל הגרמנים. אנחנו היינו חופשיים ללכת מהמחנה הראשון. גם יכולנו לעלות לרכבת בלי לשלם ולנסוע למינכן. קיבלנו אוכל כל יום וטיפול רפואי. האו"ם (אחר כך נקרא UNRA) היה אחראי עלינו. קיבלנו קְּצֵבָה מהצלב האדום. הכול היה מארה"ב: סיגריות, סבון, קונסרבטים וכו'. לא היה לנו כסף עוד הרבה זמן אחר-כך. לא היה צורך בכסף; רק אם רצינו משהו שלא היה. היינו רשומים במשרד. שם קיבלנו כרטיסי חלוקה כמו הגרמנים וכסף כמו הגרמנים. בנוסף לכך קיבלנו חבילת CARE מארה"ב או מה-JOINT "ג'וינט" שהיה ארגון יהודי.

הנה מה שנודע לי על המשפחה שלי. במחנה הראשון כבר ידעתי על המשפחה שלי. חבר שלי משם היה חולה עם דלקת התוספתן, והיה בבית חולים. הלכתי לבקר אצלו. הוא קרא שם עיתון יהודי מארה"ב והיה שם מאמר שכתבה בת דודה שלי בארה"ב. במאמר היה כתוב שאחותי שברחה לרוסיה, חזרה לשווקסה אחרי המלחמה, ונודע לה מה שקרה לכל המשפחה ולכל יהודי המקום. כתבתי לבת הדודה שלי ודרכה התחדש הקשר עם אחותי. אחר כך אחותי עלתה ארצה. ידעתי שאני נשארתי בחיים; אבל לא ידעתי שעדיין היתה לי אחות. אחי כידוע בדרום אפריקה.

א*א

הקלטת של נפתלי זיו תורגמה על ידי – אסתר רכטסשפנר.

התעניינתי בשווקסנה, כי סבא שלי נולד שם.

בבקשה לראות את האתר שלי על שווקסנה:

<http://kehilalinks.jewishgen.org/sveksna/>

אסתר רכטסשפנר

קיבוץ עין צורים

ISRAEL

08-8588281, 050-7301393

remarc@ein-zurim.co.il

הערה: התרגום הוא רק על תקופת המלחמה. נפתלי סיפר גם על התקופה שאחרי המלחמה, אבל לא יכולתי לשמוע ולתרגם יותר בגלל בעיות בקלטת – א"ר.

המראיינת ליבי רייכמן

הגברת רייכמן מתנדבת כמדריכה במוזיאון היהודי בסידני, אוסטרליה. לפני כ-12 שנה התחילה לראיין ניצולי שואה. היא עובדת עם ארגון השואה (Shoah Foundation) שבחסות סטיבן ספילברג. היא ראינה 19 ניצולים. בגלל שמשפחתה היגרה מליטא, היא מרגישה קירבה לניצולי ליטא.